

«чорне» і «біле», доведення до крайнощів, які ніколи не дозволять дійти консенсусу чи компромісу між людьми, групами, спільнотами та навіть державами.

Бібліографічні посилання

1. Базиков Р.В. Социальные стереотипы: концептуальный аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Р.В. Базиков. – Ростов н/Д, 1999. – 28 с.
2. Боровская Л.А. Теория стереотипов Липпмана и ее последующая трансформация в социальной науке [Текст] /Л. А. Боровская // Вісн. Нац. авіац. ун-ту : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. № 1 (2) 2005 / гол. ред. Л. Г. Дротянко. – К. : [б. в.], 2005. – 204 с.
3. Девтеров І. В. Соціалізація людини у кіберпросторі [Текст] : монографія / І. В. Девтеров ; МОН МС України. – Київ : НТУУ «КПІ», 2012. – 360 с.
4. Змановская Е. В. Руководство по управлению личным имиджем [Текст] / Е. Змановская. – СПб : «Речь», 2005. – 144 с.
5. Лавлінський Р. А. Процеси формування і функціонування стереотипу у свідомості людини [Текст] / Р.А. Лавлінський // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. Вернадского : Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – Том 24(63). – 2011. – С. 204–210
6. Липпман У. Общественное мнение [Текст] / У. Липпман ; пер. с англ. Т.В. Барчунова ; ред. пер. К.А. Левинсон, К.В. Петренко. – М. : Инст-т Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
7. Мацумото Д. Психология и культура [Текст] / Д. Мацумото. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 416 с.
8. Науменко Т.В. Социология массовой коммуникации [Текст] : уч. пособ. / Т.В. Науменко. – СПб. : Питер, 2005. – 288 с.
9. Нельсон Т.Д. Психология предубеждений. Секреты шаблонов мышления, восприятия и поведения [Текст] : пер. с англ. / Тодд Нельсон. – 2-е междунар. изд.. – СПб.; М. : Прайм-еврознак ; ОЛМА-пресс, 2009. – 384 с.
10. Платонов Ю. П. Социальная психология поведения [Текст] : уч. пособ. / Ю. П. Платонов. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.
11. Русевич Т. В. Мова архітектури – символи або стереотипи [Текст] / Т.В. Русевич // Архітектурний вісник КНУБА : наук.-виробничий збірник / відповід. ред. П.М. Куліков. – К. : КНУБА, 2013. – Вип. 1. – 416 с.
12. Скворцов Л.В. Информационная культура и цельное знание / Л.В. Скворцов. – М. : изд-во МБА, 2011. – 440 с.

Роечко В. А. Формы и сферы проявления социальных стереотипов в условиях киберпространства и за его пределами.

В области социальной философии рассмотрены основные вопросы и проблемы относительно феномена социальных стереотипов в Интернет-коммуникациях. Проанализированы различные подходы к пониманию социальных стереотипов. Исследованы мнения студентов относительно повседневных общих представлений о стереотипах. Обоснована целесообразность исследования форм и сфер проявлений социальных стереотипов в условиях киберпространства и за его пределами. Основные методы исследования: исторический, логический, описательный, сравнительный, наблюдения и контент-анализа. Использован системный подход. Социальные стереотипы представлены как социально значимая информация, распространяемая в киберпространстве. Пришли к выводу, что социальные стереотипы присущи всем людям и являются неотъемлемой частью их сущности. Они имеют свою специфику и присущи как для киберпространства, так и вне него, ведь их существование обусловлено еще задолго до его появления.

Ключевые слова: социальный стереотип, информация, коммуникации, Интернет-коммуникации, киберпространство

Roienko V. Forms and spheres of manifestation of social stereotypes in cyberspace and beyond it.

We examined the main issues and problems of the phenomenon of social stereotypes in Internet communication in sphere of social philosophy. We analyzed different approaches to understanding social stereotypes. We explored the opinions of students on general ideas of stereotypes. We explained expediency to research forms and spheres of manifestation of social stereotypes in cyberspace and beyond it. The main methods were historical, logical, descriptive, comparative, observation and content analysis. We used a systematic approach. We defined social stereotypes as socially important information in cyberspace. We concluded that social stereotypes are inherent to all people and are an integral part of their being. They have their own specific and characteristic for both cyberspace and beyond, because social stereotypes were existed long before of cyberspace emerging.

Key words: social stereotypes, information, communication, Internet communication, cyberspace.

Надійшла до редколегії: 29.04.14 р.

УДК 316.48:17

В. С. Ромадикіна

Донецький юридичний інститут МВС України

КОНФЛІКТ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: СПРОБА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ЙОГО СУТНОСТІ

Досліджено поняття «конфлікт» за допомоги міждисциплінарного підходу. Зроблено спробу виявити наукові позиції щодо його сутності. Співвідноситься «конфлікт» з такими категоріями як: «конфліктне протистояння», «суперечність», «суперництво (змагання)». Запропоновано авторське визначення конфлікту, що дозволяє використовувати його в дослідницьких цілях.

Ключові слова: конфлікт, конфліктне протистояння, суперечність.

Постановка проблеми. Конфлікт є досить складним соціально-психологічним явищем, однією з небезпечних тенденцій сучасного культурного, соціального, економічного та політичного розвитку країни. Сьогодні стало помітне збільшення соціальних конфліктів на різних його рівнях та різноманітних проявах. А реалії в Україні протягом 2013-2014 рр. переконають у необхідності ретельного, глибокого наукового вивчення всіх аспектів виникнення конфліктних ситуацій, конфліктних протистоянь. І особливо зараз, коли в країні соціальні зміни супроводжуються не тільки зростанням

конфліктної напруги та її загостренням, а й все частіше не контрольованістю деструктивних конфліктів, що приводять до насильства, озброєння та гибелі людей. Дуже часто конфлікти, що набувають небезпечного розмаху, виходять з-під контролю як громадських, так і державних організацій; з'являється реальна загроза національній безпеці країни та суспільство опиняється на межі катастрофи.

Ті жахіття, що ми спостерігаємо сьогодні, та біль, що не дає, а тим хто втратив своїх близьких, ніколи й не дасть спокою, ті страждання та переживання за своїх

дітей, батьків, чоловіків ще раз переконують, що тема конфлікту, як ніколи раніше, є актуальною і потребує ретельного, ґрунтовного дослідження. Необхідним є вивчення природи конфліктів, чинників та причин їх виникнення, динаміки й особливостей протікання. І найголовнішим завданням для всієї наукової спільноти, політиків, філософів є знаходження механізмів та шляхів виходу з конфліктних протистоянь та вже існуючих конфліктів, розробки рекомендацій для своєчасного їх розв'язання. Інакше, нерегульований розвиток конфліктів економічно послабить країну, зруйнує не тільки культурне надбання та цінності, а й позбавить країну цілісності та єдності. І найстрашніше – приведе до гибелі людей, підтвердженням цього є сучасні реалії на Півдні та Сході України.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у дослідження проблем соціальних конфліктів зробили К. Боулдінг, Ф. Бекон, М. Вебер, Р. Дарендорф, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Р. Снайдер, Л. Козер, Н.Макіавеллі, К. Маркс, Е. Мейо, Т. Парсонс.

На особливу увагу заслуговує праця А. Ішмуратова «Конфлікт і згода» [1], в якій зроблено глибокий аналіз сутності конфлікту, сфери та форм його вияву, проаналізовано його роль у міжособистісних стосунках. А також роботи сучасних дослідників А. Гірника [2], Н. Довгань [3], М. Пірен, О. Урбановича, В. Тимофєєва.

З огляду на актуальність проблематики та недостатнє її вивчення в соціальній філософії, метою даної статті є виявлення сутності поняття «конфлікт» та філософське обґрунтування його природи.

У ході написання праці окреслено наступні завдання: виявити наукові позиції щодо розуміння поняття «конфлікт»; розмежувати «конфліктне протистояння», «суперечність», «суперництво (змагання)»; запропонувати авторське визначення поняттю «конфлікт».

Виклад основного матеріалу. Конфлікти є невід'ємною частиною суспільного життя і культури та одним з визначальних факторів зростання соціальних ризиків у суспільстві. А будь-які соціальні процеси, що пов'язані з трансформацією суспільства та з культурними, економічними, політичними змінами, супроводжуються загостренням і соціальною напруженістю. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується підвищенням конфліктності у всіх сферах суспільного життя, на всіх рівнях соціальної реальності, що вказує на актуальність і необхідність не лише дослідження методологічних основ вирішення конфліктів в соціокультурній сфері, а й визначення механізму управління конфліктами, забезпечуючи тим самим мир та соціальну стабільність у країні [4, с. 161].

Історичний досвід свідчить, що у період докорінних змін суспільних систем загострення соціальних конфліктів є об'єктивною реальністю. До того ж, у процесі як соціальних, так і політичних переламів дуже часто виявляються й специфічні внутрішні протиріччя, що додатково впливають на розвиток усіх соціальних (економічних, політичних, культурних, релігійних) процесів. Сьогодні Україна підтвердило, що у період докорінної зміни суспільної системи, конфлікти загострюються надзвичайно активно. А отже, дуже швидко можуть перейти у деструктивну фазу, стати озброєними та неконтрольованими. Нажаль, сьогоднішні події на східній території України є тому підтвердженням.

Поняття «конфлікт» належить як буденній свідомості, так і науці, що наділяє його своїм специфічним змістом. Напевно, кожна людина розуміє, що воно позначає, але

від цього його зміст не стає простішим.

Конфлікти як важливий аспект соціальних зв'язків, взаємодії та стосунків людей, їх поведінки і вчинків привертати до себе увагу з найдавніших часів. Свідчення тому – міфологія і релігія різних народів, фольклор і пам'ятки давньої літератури, погляди античних і середньовічних мислителів, досягнення соціальних і гуманітарних наук. Історія розвитку людства здавна до наших днів засвідчує, що конфлікти повсякчас були, є і будуть [4, с. 160].

Поняття «конфлікт» походить від латинського слова «conflictus», що у точному перекладі означає «зіткнення», а в довільному – «протидія», «протиборотство» [5, с. 46].

Американський конфліктолог Чарльз Ликсон конфлікт визначає як «зіткнення, серйозні розбіжності, під час яких вас охоплюють неприємні відчуття або переживання» [6, с. 13].

Але, на нашу думку, це визначення дещо вузьке, оскільки не містить основних рис конфлікту та не розкриває його сутнісних характеристик.

Для більш повного розуміння поняття «конфлікт», пропонуємо розглянути його з позиції міждисциплінарного підходу. Досліджуваний феномен опинявся у полі зору філософів, психологів, соціологів, політиків.

У філософії, конфлікт розглядається як категорія, що відображає стадію (фазу і форму) розвитку категорії «суперечність», коли протилежності, що існують в суперечності, перетворюються на крайні протилежності (полярність, антагонізм), досягаючи моменту взаємовиключення і зняття суперечності [7, с. 303].

У психології, конфлікт – це актуалізоване протиріччя, зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів, а також зіткнення самих опонентів [8, с. 339].

Слід наголосити, що психологічно конфлікт пов'язаний з тим, що ослаблення одного мотивуючого стимулу веде до посилення іншого, а отже, потрібна нова оцінка ситуації. Конфлікти часто не усвідомлюються, при цьому людина не може ясно визначити причину свого засмучення [9, с. 221].

Більш повно відображаються психологічні атрибути конфлікту (відсутність взаєморозуміння, гострі емоції), позначаються не тільки моменти безпосередньої конфліктної взаємодії (зіткнення), але й її умови (суперництво), у визначенні, що запропонував О. А. Урбанович: «Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів (цілей, позицій, думок, поглядів тощо) на ґрунті суперництва; це відсутність взаєморозуміння з різних питань, пов'язане із гострими емоційними переживаннями» [10]. Проте, це визначення не розкриває всього комплексу умов виникнення конфлікту, його психологічні механізми залишаються за межами формулювання.

У політологічному енциклопедичному словнику конфлікт визначається як крайнє загострення суперечностей сторін, пов'язане з відмінностями їхнього становища у суспільстві й пов'язане з цим реальної чи надуманої суперечності інтересів, цілей і цінностей, зіткнення та протиборотство (протидія) певних систем [11, с. 173].

У соціології «конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, цілей, поглядів, ідеологій між індивідами, соціальними групами, класами» [12, с. 141].

Також соціологи конфлікт визначають як «процес розвитку і розв'язання суперечності цілей, відносин і дій людей, що детермінується об'єктивними і суб'єктивними

причинами, і протікає в двох діалектично взаємозв'язаних формах – суперечливих психологічних станів і відкритих суперечливих дій сторін на індивідуальному й груповому рівнях» [12, с. 303].

Соціологічного значення набуває поняття конфлікту, сформульоване відомим американським ученим Л. Козером. Його він розуміє як боротьбу за цінності й домагання на певний статус, владу й ресурси, у якій цілями супротивника є нейтралізація, завдання збитків або усунення суперника [13, с. 8].

Як бачимо, існують різні визначення конфлікту, і всі вони підкреслюють наявність суперечності, яка приймає форму розбіжностей, якщо мова йде про взаємодії людей, або груп. Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але в основі їх лежить відсутність згоди, яка обумовлена наявністю різноманітних думок, поглядів, ідей, інтересів, позицій тощо. Проте, звернемо увагу на те, що розбіжності не завжди виражаються у формі явного зіткнення, конфлікту. Це відбувається, коли існуючі суперечності, розбіжності порушують нормальну взаємодію людей, перешкоджають досягненню поставлених цілей, впливають на стан здоров'я, що супроводжується хвилюваннями, роздратованістю.

Німецький вчений Ральф Дарендорф розглядав конфлікт як ситуацію, в якій має місце невідповідність між правами соціальних груп на доступ до соціальних, у тому числі матеріальних, благ і можливостями реалізувати ці права, тобто наявністю реального доступу до цих благ. Він зазначав: «Я використовую термін «конфлікт» як для визначення суперництва, конкуренції, суперечок і намірів, так і для відкритих зіткнень» [14, с. 142].

Але, на нашу думку, такі поняття як: «протистояння», «конкуренція», «наміри», «відкриті зіткнення» і «конфлікт» не тотожні. Точніше було б сказати, що в основі конфлікту можуть лежати протистояння, зіткнення інтересів, намірів та ін.

Не тотожні й поняття «конфлікт» і «суперечність». У сучасній науковій літературі цікаву думку щодо зв'язку між ними висловив англійський соціолог Ентоні Гіденс. «Під конфліктом, – пише він, – я маю на увазі реальну боротьбу між діючими людьми чи групами незалежно від того, які джерела цієї боротьби, її способи і засоби, що мобілізуються з кожного боку». «На відміну від конфлікту, – продовжує вчений, – поняття «суперечність» відноситься до певної структури. Ці поняття близькі між собою, оскільки суперечність виражає вразливе місце, слабку ланку в конструкції соціальної системи. Разом з тим, суперечність вказує на розподіл інтересів між різними групами й категоріями людей, у тому числі й класами» [15].

Дещо іншу позицію займає Андрій Здравомислов, який зазначає, що при визначенні самого поняття «конфлікт» часто ми зіштовхуємося зі спробою підвести його під більш широку категорію «суперечність». Але такий спосіб визначення тягне за собою ігнорування специфіки власне конфліктних відносин. Тому, на думку автора, таке підведення частки до загального недостатнє, а іноді й помилкове [16].

А. Здравомислов надає наступне визначення: конфлікт – це найважливіша сторона взаємодії людей у суспільстві, свого роду клітинка соціального буття. Це форма відносин між потенційними або актуальними суб'єктами соціальної дії, мотивація яких обумовлена конфронтуючими цінностями й нормами, інтересами й потребами [16, с. 96].

Ми вважаємо, що основою майже всіх конфліктів

є суперечності, які виникають між людьми, групами людей, класами, або ж усередині самої особистості. І ми переконані, що саме суперечності викликають протистояння, а іноді й зневагу та ворожнечу між сторонами конфлікту. Але зауважимо, що не кожна суперечність породжує конфлікт. Так, вона є необхідною, але не завжди достатньою умовою виникнення конфлікту. Якщо суперечність на ранній стадії вирішиться, то конфлікт може й не наступити. Суперечність переходить у конфлікт, коли їх носії починають взаємодію. У цьому випадку люди бувають вимушені яким-небудь чином подолати розбіжності та вступають у відкриту конфліктну взаємодію. Проте, протиріччя, що викликають конфлікт, не обов'язково носять об'єктивний характер. На думку Кеннета Боулдінга, вони можуть бути й суб'єктивними, обумовленими суб'єктивними особистісними факторами, або ж бути уявними. Однак, якщо вони мають для людини істотне значення, то можуть породжувати конфліктну ситуацію [17, с. 308].

Ми цілком поділяємо думку Ентоні Гіденса, який вважав, що для перевірення суперечностей у конфлікти необхідно усвідомлення протилежності інтересів і відповідна мотивація поведінки. Поки протилежність інтересів не усвідомлена, конфлікт, на думку вченого, ще не наступає [18].

З цієї позиції, конфлікт розуміється передусім як усвідомлена суперечність, що виникла внаслідок не співпадаючих чи конфронтуючих інтересів сторін, які готові почати або вже почали дії.

Отже, між поняттями «суперечність» і «конфлікт» безумовно існує тісна спорідненість, але є й головна відмінність: перше виражає статичний аспект взаємодії, а друге – динамічний.

У науковій літературі знаходимо співвідношення понять «конфлікт» і «конкуренція (змагання)». Вони дуже близькі за формою, оскільки мають загальні атрибути, такі як: взаємодія, прагнення до досягнення своїх цілей. Проте, коли команди або окремі індивіди беруть участь у спортивній грі, у будь-якому конкурсі, або олімпіаді, наврядчи можна назвати ці явища конфліктом. Усяке змагання споконвічне припускає певні умови його проведення й строгі тимчасові рамки. Воно регулюється різного роду правилами, а процес і результат контролюється в межах установлених правил, процедур і угод. І з цими, заздалегідь установленими правилами, згодні всі учасники змагання [19, с. 64].

Але, якщо правила змагання порушуються, воно може перерости в конфлікт, що супроводжується негативними емоціями.

Таким чином, всякий конфлікт – це завжди взаємодія соціальних суб'єктів. Однак не всяка взаємодія є конфліктом. Там, де немає протистояння, відсутні гострі протиріччя, що супроводжуються негативними емоціями, там немає й конфлікту.

Аналізуючи зарубіжну та вітчизняну наукову літературу ми зустрічаємо велику кількість визначень конфлікту. У своєму огляді робіт з конфліктології російські психологи А. Анцупов і А. Шипилов наводять 56 прикладів визначень цього феномену різних учених, зставляючи їх [20].

Цей аналіз показує, що існуючі визначення конфлікту роблять акцент або на несумісності дій, або на відмінності інтересів та переконань.

Також ми бачимо, що майже всі вчені при розкритті змісту поняття «конфлікт» використовують логіку понятійної схеми опису конфлікту [21].

Універсальна понятійна схема опису конфліктів включає 11 поняттєво-категоріальних груп: сутність конфліктів; їхня класифікація; структура; функції; генезис; еволюція; динаміка; системно-інформаційний опис конфліктів; попередження; завершення; дослідження й діагностика конфліктів. [22, с. 7].

Ми так саме, як і сучасний американський соціолог та економіст Кеннет Боулдінг, автор «Загальної теорії конфлікту», переконані, що всі конфлікти мають загальні елементи й загальні зразки розвитку, а також, що саме вивчення цих загальних елементів може представити феномен конфлікту в будь-якому його специфічному прояві [23, с. 208].

У межах цієї статі ми не ставили завдання проаналізувати структурні елементи конфлікту, але зауважимо, що їх вивчення та дослідження є необхідною умовою для попередження, управління та розв'язання конфліктів на всіх рівнях його проявів.

Аналіз зазначених та інших понять надає нам змогу виділити основні ознаки сучасного розуміння поняття «конфлікт», до яких видається доцільним віднести:

1. Виникнення протилежних інтересів.
2. Наявність ситуації, що сприймається учасниками як конфліктна.
3. Неподільність об'єкта конфлікту між учасниками конфліктної взаємодії.
4. Загострення соціальних суперечностей.
5. Активність сторін, що спрямована на подолання протиріч.
6. Прагнення до перемоги, поступове розширення арсеналу використовуваних засобів: осуд, залякування, шантаж, погрози, фізичний вплив та ін.

7. Бажання учасників продовжити конфліктну взаємодію для досягнення своїх цілей, а не вихід із наявної ситуації.

8. Підвищений емоційний фон, загострення негативних емоцій аж до їх повної безконтрольності.

На основі вищевикладеного, можна зробити наступні висновки:

1. Враховуючи основні ознаки, вважаємо за потрібне дати своє, авторське визначення конфлікту, враховуючи як соціальну, так і психологічну його складову. Конфлікт – це соціально-психологічне явище, в основі якого лежать зіткнення інтересів, намірів, суперечності, протистояння, протилежні мотиви чи судження, відсутність взаєморозуміння між суб'єктами соціальної взаємодії, що пов'язане з гострими негативними емоційними переживаннями.

2. Сьогодні загальним для всіх українських регіонів є те, що всюди у них панує соціальна напруженість і провоковані нею конфлікти, які все частіше виливаються в гострі конфронтації, особливо із застосуванням озброєного насильства. Сучасні реалії вкотре доводять, що конфлікти необхідно досліджувати комплексно.

3. Авторка перекона в тому, що всі конфлікти необхідно вирішувати завдяки домовленостям, конструктивному діалогу й компромісу, а не зброєю чи «майданом». Слід пам'ятати й усвідомлювати, що війна завжди несе зло, біль, яка навіть часом не лікується, втрати, що ніколи не заповняють душевну порожнечу, руйнує долі людей і втрату найціннішого – життя. Жодна магі не хоче виховуваи сина для війни, а чоловіка відпускати брати зброю в руки. Тому сьогодні, як ніколи раніше, необхідно знайти способи співіснування, що забезпечують мир.

Перспективи подальших досліджень у зазначеній сфері авторка, насамперед, пов'язує з дослідженням основних

елементів конфлікту, необхідністю пошуку форм та засобів контролю за конфліктами, їх врегулюванню на ранніх стадіях і розв'язанню. Ґрунтовні дослідження у вказаному напрямку сприятимуть: по-перше, здійсненню регулювання конструктивних та недопущення (або своєчасне врегулювання) деструктивних руйнівних конфліктів; по-друге, і це найголовніше, запобіганню неконтрольованих, озброєних, насильницьких конфліктів.

Бібліографічні посилання

1. Ішмуратов А. Конфлікт і згода: Основи когнітивної теорії конфліктів [Текст] / Анатолій Теміргалієвич Ішмуратов ; Міжнародний фонд «Відродження». – К. : Наук. думка, 1996. – 190 с.
2. Гірник А. Конфлікти: структура, ескаляція, залагодження [Текст] / А. Гірник, А. Бобро. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 172 с.
3. Довгань Н. П. Конфлікти в державному управлінні та шляхи їх вирішення [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Довгань Неоніла Полікарпівна. – К., 2006. – 177 с.
4. Ромадікіна В. С. Проблема вимірів конфліктності в соціальній сфері та рівні її осмислення [Текст] // Розвиток сучасного українського соціуму : Матер. Всеукр. наук.-теор. Інтернет-конф. 31 січня 2013 р. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – С. 160–165
5. Ромадікіна В.С. Професійна конфліктологія працівників ОВС [Текст] : навч. посіб. / В. С. Ромадікіна, В. О. Лефтеров ; за ред. В. М. Бесчастного ; Донецький юрид. ін-т МВС України. – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2013. – 295 с.
6. Ликсон Ч. Конфликт: семь шагов к миру [Текст] : научно-популярная литература / Чарльз Ликсон ; пер. с англ. В. Гаврилова. – СПб. : Питер Паблишинг, 1997. – 160 с.
7. Энциклопедический социологический словарь [Текст] / ред.-сост. А.В. Кабыща; общ. ред. Г.В. Осипова – М. : Изд-во ИСПИ РАН, 1995. – 940 с.
8. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери [Текст] / за заг.ред. І.Д. Звереві. – К. : Універсум, 2012. – 536 с.
9. Философский энциклопедический словарь [Текст]. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 576 с.
10. Урбанович А.А. Психология управления [Текст] : уч. пособ. – Мн. : Хаквест, 2003. – 640 с.
11. Політологічний енциклопедичний словник [Текст] / упор. В.П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
12. Социологический энциклопедический словарь [Текст] / ред.-координатор Г.В.Осипов. – М. : Издательская группа ИНФРА М-НОРМА, 1998. – 480 с.
13. Coser L. A. The functions of social conflict [Text] / L.A. Coser. – L. : Free Press, 1956 – P. 68–149.
14. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта [Текст] / Р. Дарендорф // Социологические исследования. 1994. – № 5. – С 142–147.
15. Гидденс Э Социология [Текст] : пер. с англ. / Э. Гидденс ; науч. ред. В. А. Ядов ; общ. ред. Л. С. Гурьевой, Л. Н. Посилевича. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. – 703 с.
16. Здравомыслов А. Четыре точки зрения на причины социального конфликта [Электронный ресурс] / А. Здравомыслов // Социология конфликтов. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Konflikt/10.php – Загл. с экрана.
17. Boulding K. Conflict and Defence : A General Theory / K. Boulding. – N.Y. : Harper & Row, 1963 – P. 308.
18. Гидденс Э. Устройство общества [Текст] : Очерк теории структуры / Э. Гидденс. – 2-е изд. – М. : Академический Проект, 2005. – 528 с.
19. Конфликтология [Текст] : хрестоматия // сост. Н.И. Леонов. – М. : Московский психолого-социальный институт ; Воронеж : НПО «Модек», 2002. – С. 62–70.
20. Анцупов А. Я. Конфликтология [Текст] / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 551 с.

21. Калашников О. В. Предотвращение организационных конфликтов как эффективная социальная технология управления [Текст] : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.08 / О. В. Калашников. – М., 2005. – 189 с.

22. Анцупов А. Я. Эволюционно-междисциплинарная теория конфликта / А.Я. Анцупов // Конфликт и личность в изменяющемся мире: Материалы междунар. науч.-практ. конф. – Ижевск, 2000. – С. 7–11.

23. Boulding K.E. Conflict and defence: A general theory [Text] / K.E. Boulding. – New York : McGraw-Hill. – 1982. – 213 p.

Ромадькина В.С. Конфликт как социально-психологический феномен: попытка философского осмысления его сущности.

Исследовано понятие «конфликт» с помощью междисциплинарного подхода. Сделана попытка выявить научные позиции относительно его сущности. Соотносится «конфликт» с такими категориями как: «конфликтное противостояние», «разногласие»,

«соперничество (соревнование)». Предложено авторское определение конфликта, что позволяет использовать его в исследовательских целях.

Ключевые слова: конфликт, конфликтное противостояние, разногласие, соперничество.

Romadykina V. The conflict as a socio-psychological phenomenon: the attempt of philosophical understanding of its essence.

The concept of conflict is examined with the help of interdisciplinary approach. The attempt to reveal the scientific position relative to its essence is made. The “conflict” is correlated with such categories as “conflict opposition”, “disagreement”, “rivalry”. The author’s determination of conflict that allows to use it in research goals is offered.

Key words: conflict, conflict opposition, disagreement, rivalry.

Надійшла до редакції: 18.04.14 р.

УДК: 101.1: 316.4

О. О. Сердюк

Бердянський університет менеджменту і бізнесу

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ФЕНОМЕНУ СПОЖИВАННЯ

Постіндустріальне суспільство – це суспільство масового споживання, яке виступає у якості сталої форми організації соціального життя, набуває рис соціального інституту, перетворюючись на процес і форму відтворення соціальності. Споживання докорінним чином змінює соціальні відносини: воно стає універсальним суспільним інструментом модифікації сучасних стилів поведінки, образу життя і типу особистості.

Ключові слова: суспільство споживання, Постмодерн, споживання, оніоманія, постіндустріальний капіталізм, споживацька культура, ідентичність, споживацька свобода.

Постановка проблеми. Суспільство споживання виникло в західних країнах у середині ХХ ст. Починаючи з цього часу споживацька діяльність стала не просто найактивнішим різновидом соціальної діяльності, а й принципом суспільної організації, детермінантою і опосередкованою ланкою соціогенезу. Споживання перетворилося на універсальний суспільний інструмент модифікації стилів поведінки, образу життя, типу особистості. Останнім часом помітно утвердилась ідеологія надлишкового споживання, що широко пропагується заінтересованим бізнесом. Будучи феноменом західного світу, споживацька культура, завдяки розвинутій індустрії реклами і моди, швидко розповсюджується по всьому світу. Експансивний і креативний характер споживання радикальним чином змінює весь цивілізаційний порядок суспільства. Україні також не вдалося уникнути привабливості споживання, яке перетворюється на найпотужніший соціальний, політичний, економічний і культурний фактор. Все це обумовлює актуальність дослідження феномену споживання на основі соціально-філософського підходу, що дозволить виробити цілісний погляд на закономірності виникнення, функціонування і проявів споживання в сучасному суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Першою роботою, в якій досліджувалась проблема демонстративного споживання як економічного, психологічного і соціокультурного феномену стала робота Т. Веблена «Теорія бездіяльного класу» [1]. У 60-70-ті рр. ХХ ст. поява концепції постіндустріального суспільства Д. Белла сколихнула новий інтерес до проблеми споживання, дослідженням якого займалися Дж. Гелбрейт [2], Г. Дебор [3], Э. Тоффлер [4]. Так, французький філософ Г. Дебор у роботі «Суспільство спектаклю» запропонував образ, що став однією з головних моделей самоосмислення

постмодерністського суспільства в епоху культурного імперіалізму, тотальної влади реклами і мас-медіа. У контексті моделі Г. Дебора реальність стала сприйматися як «інтегрований спектакль». Англо-польський філософ Зігмунт Бауман [5; 6; 7] визнає формування суспільства споживання загальносвітовою тенденцією. Найбільш авторитетним сучасним теоретиком філософії споживання є Жан Бодрійяр [8; 9], в роботах якого останнє розглядається як стала символічна практика. Необхідно відмітити, що споживання як феномен суспільства Постмодерну поки що не стало предметом цілеспрямованого аналізу вітчизняної соціально-філософської думки, у більшості робіт досліджуються лише окремі аспекти цієї складної проблеми, що обумовлює потребу в її соціально-філософському дискурсі.

Метою дослідження є філософська рефлексія феномену споживання в сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Історично термін «суспільство споживання» вперше згадується в роботах Е. Фрома 1920-х рр. Однак цілісна концепція з'явилася лише в епоху Постмодерну, коли суспільство споживання досягло своєї зрілої форми. Сам термін «суспільство споживання» широко вживається не тільки в науковій, але й у публіцистичній літературі, суспільно-політичних дискурсах. Утім, попри все, точної та загально визначеної дефініції цього поняття в науковій літературі немає, що пов'язано з великою кількістю підходів до його розуміння та визначення. У цілому, суспільство споживання можна визначити як такий стан розвитку сучасного суспільства, для якого притаманна індустріалізація та урбанізація, стандартизація виробництва, бюрократизація суспільного життя, розповсюдження «масової культури», абсолютизація матеріальних потреб людини і надання споживанню статусу вищої соціальної цінності. Серед